

A sebezhető pont

Kardos Piroska

A görög mitológia, s ezen belül is a trójai mondakör egyik leghíresebb alakjának, Akhilleusznak neve, a róla elkeresztelt Achilles-ínnak köszönhetően, az orvosi elnevezések között is szerepel. A daliának ez volt az egyetlen sebezhető pontja, az ellenségei által annyira rettegett görög hős éppen ezen apró „testi fogyatékosága” révén vonult be a gyógyászat történetébe. Idézzük fel hát most Akhilleusz történetét!

Akhilleusz a monda szerint, a thesszáliai Phthia királyának, Péleusznak és az egyik tengeristen, Néreusz leányának, Thetisznek a gyermeke volt. A szépséges istennőre korábban, a szexuális kilengéseiről jól ismert, Zeusz is szemet vetett, aki csak

azért tett le végül közeledési szándékáról, mert fülébe jutott a jóslat, hogy Thetisz gyermeke felül fogja múlni apját. A főisten ekkor döntött úgy, hogy Thetisznek halandó emberhez kell férjhez mennie. Mivel Akhilleusz hőstettei jórészt a trójai háborúhoz kapcsolódnak, nem árt tudni, hogy ennek előtörténete szorosan összekapcsolódik szüleinek, Péleusznak és Thetisznek lakodalmával. Az esküvői meghívottak listájáról kifelejtett Erisz, a viszály istennője ugyanis sértődöttségében egy aranyalmát gurított a vendégek közé, amelynek felirata ez volt: „A legszebbé legyen!” A jelen lévő istennők, Héra, Zeusz felesége, Pallasz Athéné, a bölcsesség megtestesítője és Aphrodité, a szerelem istennője

Peter Paul Rubens: Thetisz a Styx vízébe mártja gyermekét, Kheirón kentaur tanítja Akhilleuszt. *Rotterdam, Boijmans-Van Beuningen Museum*

rögtön hajba kaptak rajta – mindegyikük magának követelte az almát. A véget nem érő civakodást megunva, Zeusz a trójai király fiát, Párist választotta döntőbíróul. Egyik istennő sem akarta a véletlenre bízni a dolgot, ezért a maga módján mind igyekezett megvesztegetni őt, rendkívüli jutalmakat kínálva fel az almáért. Aphrodité lett a győztes, aki azt suttogetta igézőn az ifjú fülébe: „Én a legszebb földi asszony szerelmével foglak megajándékozni téged.” A legszebb halandó nő, Heléné azonban a spártai király, Menelaosz felesége volt, s miután Páris elrabolta az asszonyt, a görögök bosszút esküdtek. Összefogtak, hogy Tróját elpusztítsák... Térjünk most vissza Akhilleuszhoz, aki idővel az események egyik főszereplőjévé vált.

Thetisz istennő, hogy Péleusztól született gyermekét minden bajtól megóvja, a sarkánál fogva a Styxbe, az alvilág folyójába merítette, így Akhilleusz sebezhetetlenné vált. Kivéve azt a pontját, amelynél fogva az anyja tartotta. A gyermek Akhilleuszt Kheirón kentaur gondjaira bízta, tőle tanulta meg a vadászat és a lantjáték rejtelmét, s mire felserdült, erőben és ügyességben minden görög férfit felülmúlt. Peter Paul Rubens, a flamand barokk festészet koronázatlan királya, aki 1630 táján egész sor olajvázlatot készített egy Akhilleusz történetét ábrázoló falikárpit-sorozat számára, többek között a görög hős életének ezt a két említett, korai epizódját is megörökítette. A rotterdami Boijmans-Van Beuningen Múzeum gyűjteményében található vázlatok egyikén azt láthatjuk, amint a víz fölé hajló Thetisz éppen a sötétlő folyóba mártja a rúgkapáló csecsemőt, míg a másik képen már Kheirón hátán lovagolva tűnik fel, amint figyelmesen hallgatja a kentaur tanácsait.

A Heléné elrablása után a Trója ellen induló görögök Akhilleuszt feltétlenül magukkal akarták vinni, annál is inkább, mert egy jóslat úgy szólt, hogy nélküle nem győzhetik le az ellenséget. Thetisz, a féltő anya azonban most is kitalált valamit, hogy fiát távol tartsa a gyilkos háborútól. Akhilleuszt titokban Szkürosz szigetére vitte, lányruhába öltöztette, s Lükomédész király leányai között rejtette el. A hadba készülő görög vezérek ekkor már mindenütt keresték az ifjút, akit végül a ravasz Odüsszeusznak sikerült lelepleznie. A Lükomédész udvarába érkező követek ugyanis különféle ajándékokkal lepték meg a királyt és családjának tagjait, s míg a lányok a szebbnél szebb ékszerek és egyéb csecsebecsék között válogattak, a női ruhát viselő Akhilleusz rögtön a csillogó fegyverek után kapott. Ezzel elárulta mi voltát. Egy hős számára nyilván nem nagy dicsőség egy ilyen epizód, mégis ezt a lányruhás jelenetet ábrázolták talán a leggyakrabban az európai festészetben. A XVII. századi flamand festő, Erasmus Quellinus például több változatban is megörökítette. Ezek egyike a címlapon látható, 1643-ban ké-

Rubens műhely: Briszéiszt visszaviszik Akhilleuszhoz. Budapest, Szépművészeti Múzeum

szült festmény, amely jelenleg a vaduzi Liechtenstein-gyűjtemény részét alkotja.

Miután Akhilleusz is csatlakozott a többiekhez, a görög sereg végre elindulhatott Trója meghódítására. A hős heves vérmérséklete már a kezdet kezdetén megnyilvánult. Megérkezésük után, harci vágytól égve partra akart ugorni, s csak anyja figyelmeztetésére fogta vissza magát, mert megtudta, hogy a jóslat szerint, aki a görögök közül elsőként lép trójai földre, elsőként leli halálát. Később azonban minden tekintetben bepótolta ezt a lemaradását, s hatalmas pusztítást rendezett az ellenség sorai közt. Bár Trója városa még tartotta magát, a hosszára nyúló háború során a görögök az egész környéket feldúlták, s rengeteg zsákmányt, így számos rabszolgát és rabszolganőt szereztek. Így jutott hozzá Akhilleusz a szépséges Briszéiszhez, akit rendkívül megszeretett, s aki később egy emlékezetes konfliktus tárgyát képezte. Agamemnón, a görög seregek főparancsnoka ugyanis elragadta Akhilleusztól kedves rabszolganőjét, ezzel kárpótolva magát saját ágyasanak, Khrüszisznak az elvesztéséért. Akhilleusz, aki addig sem kedvelte különösebben az öntelt műkénéi királyt, most annyira megharagudott rá, hogy elhatározta, addig nem vesz részt a trójaiak elleni harcban, amíg Agamemnón elégtételt nem ad. A görögök ezután egyre szorultabb helyzetbe kerültek, a városból kitörő trójaiak, Hektor vezetésével már a hajóikat gyűjtogatták. Patroklosz, Akhilleusz hű barátja, ekkor arra kérte a hőst, hogy legalább fegyvereit s katonáit adja kölcsön, hogy azokkal támadhasson az ellenségre. Akhilleusz ebbe beleegyezett, s Patroklosznak sikerült is visszaszorítania a trójai sereget. Vakmerőségében azonban túl messzire merészkedett, s végül a városfal tövében Hektor végzett vele. A barátja halála felett érzett fájdalom végre megnyitotta Akhilleusz szívét, s kibékült Agamemnónnal, aki gazdag ajándékok kíséretében, ünnepélyesen visszaszolgáltatta a hősnek

Exekiasz: Akhilleusz és Pentheszileia küzdelme. Feketealakos attikai váza

Harc Akhilleusz holtteste fölött. Khalkisi váza, i. e. VI. század

a szépséges Briszéiszt. Ez a megható jelenet szintén szerepel Rubens már említett falikárpit-sorozatában, amelynek népszerűségét jelzi, hogy az egyes kompozíciókról számos változat készült a mester műhelyében. Többek között a budapesti Szépművészeti Múzeum is őriz egy ilyen Briszéisz visszatérését ábrázoló festményt, amelyen jobboldalt a háttérben még a halálos ágyán fekvő Patrokloszt is felfedezhetjük. Az antik istenszobrokkal és lebegő puttókkal keretezett mozgalmas kompozíció jól érzékelteti a flamand barokk művészet sajátosságait.

Akhilleusz életének egyes epizódjait korántsem csupán a reneszánsz és barokk mesterek, hanem már az ókori görögök is igen gyakran ábrázolták. Bár az akkori festészetről csupán írásos emlékek tudósítanak, fennmaradtak viszont a csodálatos antik vázaképek, amelyek mindezért némileg kárpótolhatnak bennünket. A feketealakos vázafestészet egyik legjelentősebb, név szerint is ismert mestere, az i. e. VI. században tevékenykedő Exekiasz például még olyan békés pillanatokat is megörökített a hős életéből, mint a barátjával, Aiasszal folytatott

kockajáték. Ugyancsak közsímet az i. e. V. századból származó Sosias-ivócsésze egyik jelenete, amelyen azt láthatjuk, amint a gyógyítás tudományában is jártas Akhilleusz éppen bekötözi Patroklosz sebeit. Szintén a már említett Exekiasz műve az a rendkívül expresszív vázakép, amely a görög hős és a trójaiak megsegítésére érkező amazon királynő, Pentheszileia küzdelmét ábrázolja. Ez az emlékezetes párviadal lényegében már a trójai háború, s egyben Akhilleusz élettörténetének a zárófejezetéhez tartozik. Miután Akhilleusz, fogadalmához híven, bosszút állt barátjának halálán, s legyőzte vitéz ellenfelét, Hektort, a görögök azt hitték, hogy már könnyedén elfoglalhatják Trója városát. Az ellenség azonban ekkor váratlan segítséget kapott a félelmetes harcos hírében álló Pentheszileia és amazonjai révén. Akhilleusz, aki a többiekől félrevonulva még mindig Patrokloszt siratta, későn vette észre, hogy honfitársai ismét veszélybe kerültek, végül ismét ő fordított a kockán. A társait dühödten pusztító Pentheszileiára támadt, s dárdájával leterítette az amazonok királynőjét. Amikor azonban megpillantotta haldokló áldozatának csodálatos vonásait, keserű fájdalom járta át szívét. Ölébe emelte a sebektől vérző nő fejét, simogatta leomló hajfürtjeit, s sokáig nem is mozdult el mellőle. Ekkor az egyik görög katona durván, gúnyosan szólt Akhilleuszhoz, mire ő a kötekedőre olyan erejű ütést mért, hogy az holtan bukkott a földre.

A görögök Akhilleusz vezetésével hamarosan újabb rohamra indultak Trója ellen, s a hős már-már bejutott a kapun, amikor a trójaiakat támogató Apolló istennel találta magát szemben. A félelmet nem ismerő Akhilleusz még őt is megfenyegette, hogy ne merjen az útjába állni, de ekkor Apolló tévedhetetlen nyilával eltalálta a sarkát, s Thetisz fia érezte, hogy eljött az utolsó órája. Maradék erejét összeszedve még megölt három trójai harcost, de aztán összecsuklott.

Holtteste fölött heves csata alakult ki, s csak Aiasz és Odüsszeusz helytállásának köszönhető, hogy Akhilleusz földi maradványai végül nem jutottak az ellenség kezére. Ezt a véres viadalt egyébként szintén gyakran megörökítették a görög vázafestők. Az i. e. VI. századból származó úgynevezett khal-

kisi vázán jól látható például a földön heverő Akhilleusz sarkából kiálló, halált hozó nyílvevessző.

Akhilleusz történetéből több általános, s akár gyógyászati szempontból is aktualizálható tanulság vonható le: előbb-utóbb mindenkinek szembe kell néznie végzetével. Nem árt, ha tudjuk, kinek-kinek melyek a sebezhető pontjai, mert kellő

odafigyeléssel, megelőzéssel esetleg sok kellemetlenségtől megóvhatjuk magunkat. Mindez persze csak akkor lehetséges, ha megfogadjuk az időben kapott tanácsokat, hallgatunk a figyelmeztető szóra, s nem vagyunk olyan csökönyösek és forrófejűek, mint a trójai mondakör legendás hőse, Akhilleusz.

Idegen nyelvű könyvek a Literatura Medica Kiadótól

Idegen nyelvű tudományos könyvek és folyóiratok beszerzésével foglalkozó részlegünk készsággel ad tájékoztatást bármely idegen nyelvű tudományos könyv vagy folyóirat beszerezhetőségéről, szívesen készít könyvlistát, ajánlatot az Ön által kiválasztott témákról, illetve konkrét kiadványokról. Válassza ki az érdekesnek tartott könyveket, majd hívja kiadónkat és kérjen részletes tartalmi ismertetőt. Ingyenes zöldszámunk: 06-80-20-10-22 .

ONKOLÓGIA

Wieler HJ, Coleman RE (Eds.).
PET in Clinical Oncology (2000)
ISBN: 3 7985 1219 1
26 600 Ft + postaköltség

Aktolun C, Tauxe WN (Eds.).
Nuclear Oncology (1999)
ISBN: 3 5406 4760 0
47 500 Ft + postaköltség

Keshtgar MRS, Waddington WA,
Lakhani SR, Ell PJ.
The Sentinel Node in Surgical Oncology (1999)
ISBN: 3 5406 5176 4
28 500 Ft + postaköltség

Schlag PM (Ed.).
Rectal Cancer · Surgical Management, Basic and Clinical Research (1998)
ISBN: 3 5406 3544 0
31 500 Ft + postaköltség

Buthiau D, Khayat D (Eds.).
CT and MRI in Oncology (1998)
ISBN: 3 5406 2750 2
39 500 Ft + postaköltség

Wekerle H, Graf H, Turner JD (Eds.).
Cellular Therapy (1997)
ISBN: 3 5406 3049-X
12 500 Ft + postaköltség

Smith AR (Ed.).
Radiation Therapy Physics (1995)
ISBN: 3 5405 5430 0
34 700 Ft + postaköltség

GYERMEKGYÓGYÁSZAT

Meadow Roy.
ABC of Child Abuse (3rd Ed)
8500 Ft + postaköltség

Moyer VA.
Evidence Based Paediatrics and Child Health
31 600 Ft + postaköltség

Southall D (Ed.).
International Child Healthcare International, Child Advocacy
19 500 Ft + postaköltség

Meates M.
Practising Evidence-based Child Health
9800 Ft + postaköltség

Carty H (Ed.).
Emergency Pediatric Radiology (1999)
ISBN: 3 5406 3882 2
63 000 Ft + postaköltség

Raimondi AJ.
Pediatric Neurosurgery · Theoretical Principles. Art of Surgical Techniques (1998)
ISBN: 3 5406 2777 4
126 500 Ft + postaköltség